Unudulmaz alim, vətəndaş yazıçı

Zahid müəllim həqiqətən müasir dünyamızın mürəkkəb illərini dərk edən tanınmış yazar, dilçilik mədəniyyətini, ədəbiyyat məntiqini yaxşı bilən kamil tərcüməçi kimi tanınırdı. Ömür coğrafiyasının 50 ildən çoxunu bilavasitə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının təhsil mədəniyyətinin, jurnalistika sənətinin tabeliyinə və saflaşmasına həsr etmişdi. İndi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında, xüsusilə akademik Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunda, Geologiya İnstitutunda, Dilçilik və Ədəbiyyat İnstitutunda bütövlükdə Yer elmləri bölməsində bir zəhmətkeş mütəxəssisin xatirələri yavaş-yavaş yaddaşlarda qalmağa başlayır.

2019-cu ilin soyuq yanvar ayının 27-si bu nadir insanlıq keyfiyyətlərinə malik, qayğıkeş insanın ömür coğrafiyası sonluğunu əbədiləşirdi. Qəflətən ölüm dərgahına qismət olan Zahid Məhəmməd oğlu Əhmədov 1939-cu il noyabrın 15-də Gürcüstan Respublikasının dağlıq Dmanisi rayonunun Şorşeled kəndində anadan olmuşdur. 1958-ci ildə Dmanisi rayonu Kiromisi kənd orta məktəbini gümüş medalla bitirmiş və həmin ilin noyabr ayında ordu sıralarında xidmətə getmişdir. 1961-ci ildə hərbidən tərxis olunandan sonra çoxdan arzuladığı dəli Kürün körpüsündən keçərək ömrünün xoşbəxtlik salnaməsinin həqiqəti olan Azərbaycana — Bakı şəhərinə qovuşmuşdur. Düz 60 ilə yaxındır ki, bu ünvanda özünün elmi-texniki yaradıcılığı və ailə mədəniyyətinin çoxşaxəli sahələrinin müxtəlif məsələləri ilə məşğul olmuşdur. İlk əvvəllər işgüzarlıq fəaliyyətini bir vaxtlar Azərbaycanda çox tanınmış Yeni Bakı Neftayırma zavodunda fəhlə həyatı ilə başlamışdı. Zahid müəllim ömrünün elə bu mərhələsində həyatın çətinliklərini öyrənmişdir. Hansı ki, bu həyatı çətinliklər təcrübəsi onun ömür coğrafiyasının rəvan rəngarəng olmasında sınaq meydanı kimi kömək etmişdir. Nəhayət, gənclik dövrünün yekunu olaraq 1962-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunun ingilis dili fakültəsinə qəbul olunmuş və 1967-ci ildə müvəffəqiyyətlə təhsil müddətini başa vurmuşdur. 1967-1969-cu illərdə Azərbaycan SSR Qasım İsmayılov (indiki Goranboy) rayonunun Tapqaraqoyunlu kənd orta məktəbində ingilis dili müəllimi kimi çalışmışdır. Həmin kənd erməni işğalçılarına yaxın olan yerdə yerləşdiyi üçün tez-tez atəşə məruz qalırdı və bu, Zahid müəllimin qəlbini həmişə ağrıdırdı. Gözəl təbiətli, al-əlvan mənzərəli bu kəndin tarixi keçmişini, insanların zəhmətkeş və vətənə sadiqliyini həmişə böyük təəssüflə yada salardı. Lakin Zahid müəllimin taleyi 1969-cu ildən ömrünün sonuna kimi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademik Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu ilə bağlı olmuşdur. Uzun müddət elmi işçi vəzifəsində və tərcüməçiliklə çalışmışdır. Yüzlərlə yeni elmi fikir və ideyaların ingilis dilində səslənməsində Zahid müəllimin xidməti olmuşdur. Zahid müəllim həddindən artıq səmimiliyi, humanistliyi sevirdi. Çalışırdı ki, Azərbaycanın tanınmış tədqiqatçı alimi, ictimai xadimi akademik Həsən Əliyevin elmi yaradıcılıq uğurlarını, Azərbaycan elminə verdiyi elmi yeniliklərini, töhfələrini, təcrübi mahiyyətini beynəlmiləlləşdirsin. Ona görə xalqın tanınmış oğlu, məşhur tədqiqatçı akademik Həsən Əliyev həmişə ona böyük hörmət və qayğı göstərmişdir. Lakin onun Həsən müəllimlə bağlı bir tapşırığın tarixçəsi olduqca maraqlıdır. Zahid müəllim öz yazılarında göstərir ki, cəmi üç ay idi ki, hörmətli Həsən müəllimin yanında işləyirdi. Bir dəfə mənə akademiyanın əsas kitabxanasında bir jurnalın olub-olmaması barədə öyrənməyi tapşırıq verdi. Mən də gedib gəldim dedim ki, bəli, bu jurnal var. Jurnalın ilini və çap olunduğu ölkəni soruşdu, dedim ki, bilmirəm tələsik gedib yenidən onları da öyrəndim, lakin məqalənin neçə səhifə olmasını da soruşdu. Yenə bilmədim, gedib onu da öyrənərəm, lakin Həsən müəllim mehriban təbəssüm işarəsi ilə qoymadı. Gülərək otur dedi: - Xətrinə dəyməsin, sənə bir rəvayət danışacağam. Neçə aydır bərabər işləyirik, görürəm çalışqansan, təmiz oğlansan, düzgünlüyü sevirsən, hər şeydən əvvəl isə səmimisən, onu da bil ki, mən hər adamla belə məhrəm söhbət etmirəm, dünya gör-götür dünyasıdır. Bu mərhəmətli, tarixi nəsihətlər Zahid müəllimin sonrakı hərtərəfli yaradıcılıq həyatının fəaliyyətində böyük örnək oldu.

Zahid müəllim akademik Həsən Əliyev, akademik Budaq Budaqov, akademik Ramiz Məmmədov, bir də böyük şairimiz Məmməd Araz məktəbinin yetişdirməsidir. Həyatının keşməkeşli çətinliklərini, gələcəyin xoşbəxtlik yollarında onlardan öyrənmişdir. Yüksək bədii yaradıcılıq, elmi redaktorluq, tərcüməçilik fəaliyyəti ona həmişə böyük hörmət qazandırmışdır. Bir sıra publisistik yazı və hekayələri indi Zahid müəllimin elmi yaradıcılığının ən yaddaqalan nümunələridir. Əlbəttə həyatda səksən və daha çox illər ömür sürən kəslərə dünyadan köçəndən sonra müxtəlif tale qismət olur. Daha doğrusu, bu fiziki ömür kəsiyində gerçəkləşmiş insan əməllərinin dəyəri sahibinə yaddaşlarda yaşayıb-yaşamamaq haqqı qazandırır. Tarixin hər cür sınaqlarından seçimi olan bu kəlam daha düşündürücüdür. Adam var ki, hələ sağlığında varlığı ilə yoxluğu arasında fərq olmur, adam var ki, ancaq özünün, ailəsinin, qohum-əqrəbasının qayğısına qalmaqla ömrünü başa vurur. Adam var ki, el-obasının, bütün ətrafının ağrılarını yaşayır. Yəni insanların həyatda qızıldan saray tikdirib getməkdənsə, yaxşı ad qoyub getmək daha yaxşıdır. Bu dediklərimiz tarixi-insani keyfiyyətləri bilavasitə ömür coğrafiyası yarımçıq qalmış unudulmaz Zahid müəllimin bilavasitə taleyinə şamil etmək istəyirəm.

Zahid müəllimin çoxsaylı hekayə və publikasiyalarından biri olan akademik Həsən Əliyevi təbiətə, vətənə və xalqına məhəbbət dünyasını işıqlandıran "Elin oğlu" kitabı indi hər bir azərbaycanlı vətəndaşının stolüstü kitabına çevrilmişdir. Bilavasitə Zahid müəllimin redaktorluğu və təşkilatçılığı sayəsində başa gəlmiş bu kitab elimizin, obamızın ağsaqqalı akademik Həsən Əliyevin təbiətimizə və vətənimizə məhəbbət mədəniyyətinin, təbiətimizin gözəlliyini saxlamaq üçün hər birimizin vətəndaşlıq borcunun təbliğatıdır. "Həyəcan təbili" kitabında bu müqəddəs vətəndaşlıq vəzifəmizi təkrar-təkrar vurğulamışdır. Kitabda göstərilən həyəcan təbili müzakirələr ölkəmizdə təbiətə qayğını, sevgini, vətənpərvərlik hisslərini təbliğ edir. Həqiqətən kitabda deyildiyi kimi tanınmış elin oğlu akademik Həsən Əliyevin ağrılı-acılı ömür yolundan, yorulmaz zəhməti, güclü həvəsi, uğurlu elm-zəhmət taleyini xüsusilə elmin-həyatın zirvəsinə çatması keyfiyyətlərini zaman-zaman arayıb araşdırmışdır. Bunların hamısını yazar Zahid Əhmədovun məhsuldar və milli dəyərlərə söykənən mənalı bədii-ədəbi yaradıcılığının ən yaxşı göstəriciləri saymaq olar. Zahid müəllimin akademik Budaq Budaqov, akademik Ramiz Məmmədovla olduqca isti elmi yaradıcılıq münasibətləri olmuşdur. Bu görkəmli alimlərin əsərlərinin ədəbi rəvanlıq aspektlərinin formalaşmasında beynəlxalq elmi koordinasında yer almasında onun redaktorluq qələminin və düşüncələrinin nəfəsi duyulurdu. Yəni onların əsərlərinin dünyəviləşməsində Zahid müəllimin bədii təxəyyülünə həmişə ehtiyac duyulurdu. Uzun illərdi Coğrafiya İnstitutunun yeni konstruktiv məzmunlu "Coğrafiya və təbii resurslar" jurnalının redaktoru və elmi tərtibatçısı vəzifəsini yerinə yetirirdi. AMEA-nın Yer elmləri bölməsinin elmi jurnalı "Xəbərlər", "Məruzələr" jurnallarının aparıcı əməkdaşı olmuşdur. Hazırda xatirələrdə yaşayan böyük şair Məmməd Arazın rəhbərliyi sayəsində ərsəyə gəlmiş "Təbiət" jurnalının bilavasitə əməkdaşı olmuşdur. Azərbaycan təbiətinin əvəzsiz xüsusiyyətinin dəyərini əks etdirən bu elmi-təcrübi jurnalı uzun illər dəyişməyən tərtibçisi olmuşdur. Unudulmaz şairimizin çox ürəkdən deyilmiş poetik ifadələri, "dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin" özü də Zahid müəllimin taleyində reallaşırdı.

Zahid Əhmədov yüksək tərcüməçilik və publisistlik mədəniyyətinə malik idi. Onun "Toxunulmaz müqəddəslər" toplusunun əsas cəhətləri akademik Budaq Budaqovun təbiri ilə desək mövzu orijinallığında, oynaq və şirin elmi-kütləvi dildə yazılmağında, mövzu müxtəlifliyində və aktuallığındadır. Kitabda əsasən heyvanat aləmindən, bəzi heyvanların təbii hadisələrə, xüsusilə zəlzələlərə həssaslıq xüsusiyyətlərindən danışır. Heyvanlar Yer kürəsinin canlı sərvətidir. Eyni zamanda heyvanların coğrafi məskunlaşması prinsiplərinə əsaslanaraq dünyanın coğrafi məkanlarının coğrafi xüsusiyyətləri haqqında əvvəlcədən fikir söyləmək mümkündür. Kitabda həmçinin insanlara böyük ölçüdə fəlakətlər gətirən zəlzələləri öncədən xəbər verə biləcək heyvanlardan, insanlara şəfa və bədbəxtlik gətirən quşlardan söz açılır və sivilizasiyalı cəmiyyət üçün yad sayılan çoxəsrliliyin bəlkə də son məskəni sayılan tibetli icmalar barədə maraqlı coğrafi biliklər verilir.

Müəllifin publisistik topluları sırasında "Qəribə dünyamız", "Sirli dünyamız", yaponiyalı Reiko Ucidanın "Tufandan qabaq", "Yamanlığın kökü" və s. yazıları həqiqətən dünya coğrafiyasının dərk olunmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Son məqamlarda akademik B.Budaqovun "Avrasiyanın türk toponimləri" əsərini Azərbaycan dilindən ingilis dilinə tərcüməsi Zahid müəllimin ən böyük arzularından biri oldu. Zahid müəllimin bu mövzuda 20-dən çox yazıları dərc olunmuşdu. Çünki Zahid müəllimin maraq dairəsi həqiqətən mütaliə, insan mənəviyyatı ilə publisistika, ən böyük istəyi isə Azərbaycanı həmişə azad və bütöv, insanlarını halal, məğrur və ləyaqətli görmək olmuşdur.

Zahid müəllimlə artıq 50 ildən çoxdur ki, qonşuluqda, bir ünvanda yaşamışıq. Hamıya qarşı hörmət və səmimiyyət göstərməyə çalışırdı. Xüsusilə elmlə məşğul olan insanlarımıza redaktorluqda və tərcüməçilikdə hər cür köməklik göstərirdi. Zahid müəllimin xatirələri, səmimiyyətli davranışları və bir də Azərbaycan xalqına olan ehtiramı həmişə qəlbimizdə yaşayacaqdır.

Habil HAQVERDİYEV,
AMEA akademik H.Ə.Əliyev adına
Coğrafiya İnstitutunun
"Coğrafi fikir tarixi və toponimika"
şöbəsinin müdiri, c.ü.f.d.